

VIKTOR STESKA: FRANC ANTON PL. STEINBERG, PREISKOVAVEC CERKNIŠKEGA JEZERA.

Ob stopetdesetletnici njegove smrti (1684—1765).

Na Kalcu prebivam, kjer Pivki je vir,« je pel Miroslav Vilhar o svojem domovanju. V tej graščini, ki se nemško imenuje Steinberg, blizu Zagorja na Krasu, je bil rojen v 17. veku za kranjsko deželo znamenit mož, ki je pred 150 leti v Ljubljani umrl, pa je le malo znan širšemu občinstvu.

Franc Anton pl. Steinberg piše o svojem rojstvu sam v svoji leta 1758. izdani knjigi,¹ popisujoči cerkniško jezero. Na strani 181. pravi: »Na god sv. Simona (28. oktobra) 1684. sem se porodil na Kalcu, v graščini, ki jo je sezidal moj praded.« Valvasor omenja,² da so Steinbergi v 17. veku sezidali graščino in jo po svojem imenu imenovali Steinberg; graščino pa navadno imenujejo Stemberg ali slovensko na Kalcu, po kraju, ki se že od nekdanj tako zove. Valvasor dalje pripoveduje, da je Volk Ernst Steinberg že leta 1687. prodal graščino Janezu Adamu Petenegku, torej ko je imel naš Franc Anton šele tri leta.

O svojem domu pripoveduje Steinberg,³ da je imela graščina tri cisterne ali kapnice. Vse tri so bile popolnoma okrogle votline s primeranim pokrovom. Če je kdo v te kapnice zavpil, ali če je kdo vanje zagodel na gosli, se je glas

v votlini okrepil in je mogočno zadonel. Nekoč so ob dobri volji plemiči streljali v veliko kapnico. Bržkone je krogla prebila vodnjakov oklep ali pa je ta vsled močnih tresljajev počil in voda je skozi poke izginila. V drugo kapnico je ob kmečkem uporu po nesreči padel kmet, ko je

bežal, in je notri utonil. Kapnico so zato zasuli in jo poslej imenovali 'puntarco'. Tretja kapnica pa je ostala dobra in uporabna.

Kje se je izobraževal, sam sicer ne pove; gotovo pa se je učil in likal najprej doma in pozneje v jezuitski gimnaziji v Ljubljani. Svoje bivališče je imel do leta 1720. v Cerknici. To leto se je preselil v Ljubljano.¹

L. 1705. se je v Postojni sešel z Angležem, ki je menil, da bi se dala napraviti vodna zveza med Trstom, cerkniškim jezerom in Ljubljano. Kako bi se to delo izvršilo, ni pojasnil, ker je precej nato odpotoval dalje proti Trstu. Steinberg

pa je sodil, da se je tudi Anglež premislil, ko je videl na svojem nadaljnjem potu velike skalnate ovire in visoke grmade, katerih ne bi bilo lahko premagati.²

Od l. 1712. do 1724. je imel Steinberg razne posle kot uradnik cesarske dvorne blagajniške in rudarske komisije, potem kot preiskovavec gozdov, cest, morja na Reki in kot nadzornik deželnih cest na Kranjskem. Deželne ceste od Planine

¹ Gründliche Nachrichten von dem in dem Inner Crain gelegenen Czirknitzer See. 1758. Laybach.

² Ehre des Herzogthums Krain, XI, 552.

³ O. c., str. 181.

¹ O. c., str. 164.

² O. c., str. 132.

proti Trstu, Reki in Gorici so večinoma pod njegovim nadzorstvom dobro popravili. L. 1718. je pričel s popraviljem in urejevanjem cest pod vodstvom deželnega glavarja grofa Ivana Gašparja Cobenzla. Ta je bil kot deželni glavar 16. januarja 1715. slovesno ustoličen in je načeloval Kranjski do 1. maja 1722. Cesar ga je 17. maja 1722. poklical na Dunaj za svojega dvornega maršala. Za njim je nastopil 16. januarja 1723. za glavarja imenovani Volk Vajkart grof Gallenberg. Tudi pod tem je ostal Steinberg cestni komisar in je izdelal navodilo za gradbo in ohranjanje cest, ki je služilo za vzor in ki je ohranilo svojo veljavo na Avstrijskem in v tujini še mnogo let.¹

Ker je imel glavar v svojem delokrogu tudi nadzorstvo trgovine, je zaposlil Steinberga tudi v tej stroki. Naročil mu je, naj preišče plovno pripravnost rek po naših pokrajinah. Sam piše: »L. 1723. sem odplul s štirimi veslači iz Ljubljane po Ljubljanici in sem spotoma s svincem meril globino vodne struge ob srednje veliki vodi. Vozil sem čez vse mlinske jezove razen pri Fužinah pri Studencu, kjer sem potegnil ladjo na suho in jo za jezom zopet spustil v vodo. Dospel sem do Save, čeprav doslej še nihče ni z ladjo tjakaj priveslal. Vozil sem dalje. Pri tej priliki sem preiskoval Ljubljanico, Savo, Sotlo, Rogatnico, Dravinjo in Savinjo. Tedaj sem moral lesti tudi na visoke gore; prenočeval sem na nepriljubljenih krajih; bil sem v mnogih nevarnostih, pa sem vse srečno premagal in svoje preiskave zadovoljivo dovršil. Svoje opazovanje sem popisal in spis poslal glavarju grofu Gallenbergu.²

L. 1724. je bil imenovan za cesarskega upravitelja idrijskega rudnika. Takrat je dobil priliko, da je prepotoval vse pokrajine domače dežele.³

V mladosti ga je veselila mehanika, zato je rad čital knjige o tej znanosti. V Idriji je v 24 letih svojega poslovanja vsak dan po dovršenih službenih opravkih študiral statiko, hidrostatično, zemljo-merstvo, jamomerstvo in druge rudarske vede.

Prêcej, ko je nastopil upraviteljstvo v Idriji, je upodobil rudnik v natančnem modelu. Narisal je najprej rudniško hišo, tri vhode v jamo: pri Sv. Trojici, pri Sv. Barbari in pri Sv. Jožefu; dalje vsa poslopja in vse gore, ki obkoljujejo Idrijo. Na podlagi te risbe je izdelal model: *Idmographia Metallifodinarum Hydricarum mechanica*.⁴ Ta iz-

¹ O. c., str. 134.

² O. c., str. 133—135.

³ O. c., str. 135.

⁴ O. c., str. 226.

delek je poklonil cesarju Karolu VI., ki ga je izročil v shranitev dvorni knjižnici. Ta model je hranil na notranji strani pokrova seznam vseh označenih krajev z različnimi pojasnili. Če si odkril pokrov, si zagledal ves idrijski rudnik z vso okolico, s hribi in dolinami, z vrtovi, hišicami, vodovodi itd.¹ Če si pa odgrnil stranice, si dobil vpogled v jame in jaške, v vhode in prehode, sploh v celoten idrijski podzemeljski svet. Ta model s priznanjem omenjata Franc Burman v svojem delu: *Magnalia Dei, Wolfenbüttel, 1730*, in Ivan Ksaverij Meyer v knjigi: *Das Neueste von der Zeit, Frankfurt und Leipzig, 1731*.²

V Idriji se je trudil, da bi državi čimnajveč koristil. Iznašel je nov način izpiranja rud (modus lutendi), da živo srebro ni preveč izhlapevalo.

Pri izpiralnicah in ločnicah je marsikaj koristnega ukrenil. Vpeljal je »Hällen-Wäscherei«. L. 1746. je poklonil model te izpiralnice grofu Königseck-Erbsu, predsedniku ces. dvorn. kolegija na Dunaju. Po Steinbergovem odhodu iz Idrije je to izpiralnico njegov naslednik odpravil, vpeljal jo je pa v Ščavnici (Schemnitz) na Ogrskem in po drugih rudnikih kot svojo iznajdbo.³

Ob njegovem času so napravili v Idriji več novih jaškov, zlasti od l. 1738. do 1748. Terezijin jašek.⁴ Delavcev je imel ob svojem odhodu 450. Plače je dobival od l. 1737. dalje po 800 gold. na leto.

Z dvornim odlokom 1. julija 1747. je bil v Idriji ustanovljen višji rudarski urad z rudniškim svetnikom na čelu.⁵ Prvi svetnik je bil Anton Hauptmann.

L. 1717. je Steinberg še v Cerknici stanujoč izumil napravo za merjenje elevacije in deklinacije, l. 1728. pa novo napravo: *Universal-Geometricum*, s katero je lahko natančno narisal vse, kar se je z ene točke moglo videti.

L. 1747. je stopil v pokoj in bival do svoje smrti, 7. februarja 1765., v Ljubljani. Umrl je v 81. letu.⁶

(Konec prih.)

¹ O. c., str. 227.

² O. c., str. 228.

³ O. c., str. 229.

⁴ P. Hitzinger: *Das Quecksilber-Bergwerk Idria. Laibach, 1860*, str. 33.

⁵ *Ibidem*, 42.

⁶ Smrtna matica ljubljanske stolnice piše: 1765. 7. februarii obiit perillustris D. Franciscus Anton. de Steinberg, cammerarius aulicus, viatico ob nimiam senectutem non provisus sed tantum extreme unctus, aet. suae 91. ann.; sepultus 9. na huius ad PP. Disalceatos. — V resnici je umrl v 81. in ne v 91. letu. Dokaz, da se na stare matice ni zanašati.

»Manj?« sem se začudil jaz. »V neki izposojevalni knjižnici se mi je pa pred kratkim reklo, da naša inteligenca čita sedaj samó kaj leposlovnega, lahkega, in da se le malo znanstva izposodi.«

Gospod poslovodja: »To se Vam je reklo? No, vidite, saj ta izjava pa ravno potrjuje mojo opazko: beletristiko si izposojajo, a je ne kupujejo. Za take reči se jim zdi škoda denarja.«

Postalo mi je nekam hudo. Tudi zaradi Dom in Sveta in njegove beletristike. Zdelo se mi je, kakor da slišim Prešerna: »Slep je, kdor se s petjem ukvarja...« Gospod poslovodja je zapazil mojo megljico in mi, da mi prežene muho, hitro

rekel: »Če boste najin razgovor v Dom in Svetu porabili, povejte, prosim, ob tej priliki vsem slovenskim jezikoslovcem in nejezikoslovcem, da sem pripravljen založiti vsako, količkaj dobro pisano slovnico prejomenjenih jezikov. Pisatelji dobé lepo nagrado. Različne reči pišemo Slovenci, samo slovnice ne. Časih je bilo to drugače. In zdaj smo taki berači, da ljudem nimamo kaj v roke dati. Koliko različnih zbirk za slovnice imajo Nemci, pa tudi Čehi, Poljaki... mi pa nič! Mi se branimo — denarja in kruha!« S téma času primernima besedama sva se poslovila.

VIKTOR STESKA: FRANC ANTON PL. STEINBERG, PREISKOVAVEC CERKNIŠKEGA JEZERA.

Ob stopetdesetletnici njegove smrti (1684—1765).

pokoju je čas uporabljal, da je proučaval Cerkniško jezero, ki je že od nekdaj, posebno pa radi Valvasorjevih spisov, budilo silno pozornost v učenjaških krogih, zlasti med naravoslovci. Steinbergu je bilo Cerkniško jezero znano že od mladosti. Grof Ivan Gašpar Cobenzl, najvišji dvornik cesarja Karola VI. in prej deželni glavar kranjski, ga je izpodbujal, naj kot bližnji sosed svoje opazke in izkušnje o Cerkniškem jezeru zbere in v obliki knjige obelodani. Sad 15letnega opazovanja je dozorel leta 1758. v knjigi, ki je naslovljena:

Gründliche Nachricht von dem in dem Inner-Crain gelegenen Czirknitzer-See. Worinnen alle Seltenheiten desselben durch fünfzehnjährige Experiencz, auf das genaueste beschrieben, und zu mehrerer Deutlichkeit mit vier und dreißig Kupfern erkläret werden. Wie nämlich: In einem Jahre der An- und Ablauf des Wassers, in diesem See geschiehet, auch jährlich in selbigen gefischet, gejaget, gesäet, und eingeärndet, Heu und Streu eingebracht, wie auch von den, darauf Wohnenden, die Oekonomie besorget werden könne. Allen und jeden der Natur-Würkung Kundigen, und dieser Wissenschaft Befließenen, mitgetheilet von Franz Anton von Steinberg, I. Oe. Hof-Cammer-Rath. Anno 1758. Laybach, gedruckt bey Anna Elisabetha Reichhardtin, Wittib. 4°, 236.

Spređaj je pisateljev portret z dvema grboma z napisom: Franciscus Antonius de Steinberg S. Caes. May. inter A. Cam^{ae} Consil. aetat. 74. 1758.

Knjigo posvečuje Karolu grofu Cobenzlu, baronu na Proseku, Štanjelu, v Mossi, Leutenburgu gospodu na Haasbergu, Stegbergu, v Logatcu, Pred Jamo, Ribnici itd., ker ga je njegov oče Ivan Gašpar grof Cobenzl izpodbujal, naj kot sosed Cerkniškega jezera ta naravni čudež popiše. Valvasor¹ je sicer jezero popisal, a le kot postransko stvar. V predgovoru Steinberg nadaljuje: Začel sem knjigo pisati l. 1718. in jenjal 1720. Potem nisem utegnil, dokler nisem stopil v pokoj l. 1747. Sedaj se mi je posrečilo, da sem delo dokončal, uredil in z bakrorezi okrasil.

Knjigo je razdelil v več poglavij. Najprej govori o prvotnem imenu. Tudi on je mnenja, da je Cerkniško jezero Strabonov Lacus lugeus.² Pri tej priliki omenja, da je vsled povodnji l. 1755. v Planini dal grof Leopold Lamberg,³ cesarski cestni ravnatelj in kranjski deželni upravitelj, napraviti cesto iz Postojne na Unec. Dalje razpravlja o Uncu, o Javorniku, o naraščanju Cerkniškega jezera, o njegovi dolžini in širini, o globini, o jamah, ki bruhajo vodo, in o lovu na jezeru. Zanimivo je poglavje o polhah na Javorniku.⁴ Steinberg razlaga bajko, da vrag polhe pase, tako, da je ta vrag sova, katero privabijo polharji s svojimi plamenicami v bližino, da prične sikati. Če kdo tedaj sovo za kako vejo zagleda,

¹ Ehre des Herzogthums Krain, Tom. I., knj. IV.

² O. c., str. 4.

³ O. c., str. 5.

⁴ O. c., str. 66—78.

si lahko domišljuje, da je videl vraga. Dalje obravnava o dotokih in odtokih jezerskih, o ribjem lovu ob raznih dobah, ko voda priteka, ko odteka, in lov pozimi pod ledeno površino. Nato popisuje podzemeljske jame: Vranjo jamo, Suho Dolico, Veliko in Malo Bubnarco, Karlovico; našteva vrelce, ki napajajo jezero, omenja izvir Ljublanice pri Vrhniku in opozarja naposled na izpremembe tal od l. 1714. do 1752., ker so nekatere jame zasuli, druge zopet odprli.

Kot dober vzgojitelj je Steinberg spoznal, da bi sam popis premalo razložil obravnavane predmete. Zato je knjigo pojasnil s slikami in zemljevidi. Na čelu knjige je njegov portret in potem simbolična slika, ki uprizarja opravila na Cerkniskem jezeru: čolni plavajo po vodni gladini, lovci love divjačino, ribarji ribe, kmetje kosé seno in žanjejo žito. Triintrideset drugih slik pojasnjuje pisateljeve trditve o raznih predmetih, tičočih se Cerkniskega jezera.

Slike, ki v umetniškem oziru sicer niso pomembne, so zelo poučne ter dosegaajo v polni meri svoj namen. Bržkone je risba pisateljeva, v baker pa je podoba vrezal Josip Weimmann v Ljubljani, kakor spričuje podpis na 23. sliki: Jos. Weimmann in Laybach sc. Tudi 11. slika je signirana.

Popisi z razlagami so sicer včasih dolgovezni, v celoti pa prav mikavni in zanimivi. Pisatelj se je resnično potrudil, da bi v svoji monografiji podal kolikor možno natančno sliko Cerkniskega jezera, pa tudi življenja na njem, v njem in v njegovem okrožju.

Poučen je spis v naravoslovnem, prirodopisnem, narodopisnem, deloma tudi v zgodovinskem in jezikoslovnem oziru. Imena krajev, jam, požiralnikov, potokov, voda navaja v slovenskem jeziku, in sicer prav tako, kakor jih je tedaj ljudstvo izgovarjalo. Ta okolnost utegne zanimati zlasti imenopisca.

Čeprav pa je Steinberg dolgo in temeljito preiskoval Cerknisko jezero, vendar njegovega pojava ni prav razumel in pojasnil. Učenjaki 17. veka so si razlagali jezero kot presihajoče jezero s tem, da so požiralnike smatrali za odprtine nateg ali sifonov, skozi katere vre voda iz podzemskih globin na dan. Isto razlago so si prisvojili Schönleben, Valvasor itd., pa tudi naš Steinberg. Ta je bil o tej razlagi tako prepričan, da v svoji knjigi ta nazor obširno razlaga in z risbami pojasnjuje.

Pritok voda razlaga na str. 226. svoje knjige: daß er daher entstehe, weil die Siphones, das in dem Berge Jauornik und zwar in dessen innern Hölen, gesammlete Wasser, bey ereignenden Regen

und Donner-Wetter durch die Meatus Subterra neos dem See zuführen und ich den Effect der Siphonum deutlich erwiesen. Jezuiti so na gimnaziji v Ljubljani njegovo razlago »preiskusili in jo kot utemeljeno razširjali«.

Pravo razlago presihajočega Cerkniskega jezera je prvi slutil Hacquet. Dandanes so vsi zemljepisci, kakor: Cvijić, Grund, Putick, Penck mnenja, da so edinole kraška tla razlog presihajočih jezer.¹ Kraški svet ima prodorna tla. Voda pronicuje skozi poke v globino, zato na Krasu ni studencev. Voda izpodjeda apnenec, izlizuje in izvotljuje skaline, napravlja pod zemljo rove in jame. Žrela, ki jih voda izje in skozi katera hitro odteka v globino, se imenujejo požiralniki ali ponori. Ko se spomladi sneg taja, ko nastopi jesensko deževje, naraste voda v podzemskih hramovih ter sili skozi ponore na dan in prej prazna jezerska dolina se napolni z vodo.

Podzemski voda pa ni mirna, ampak se tudi pretaka iz višjih krajev v nižje. Loška dolina (Lož!) na severni strani Snežnika meri 570 m nad morjem, Cerknisko jezero 550 m. Nižja je Planinska dolina 450 m, še nižje pa Ljubljansko močvirje 292 m nad morjem. Podzemski voda se vali po rovih in jamah, kotlinah in jezercih v nižje kraje: iz Loške doline v Cerknisko, odtod v planinsko in Ljubljansko. Kjer ima voda nadtalni ali zemski tok, se ta imenuje v loški dolini Obrh, v Cerkniskem jezeru Stržen, potem Pivka, Unec in Ljublanica.²

Cerknisko jezero je prastaro. Nekateri, med njimi tudi Torquato Tasso,³ so mislili, da je Lugea palus, ki jo Strabo omenja, Cerknisko jezero. Momsen⁴ se je odločil za Ljubljansko močvirje. Stoiser⁵ je menil, da se to jezero prvič omenja v listinah 16. veka. To je seveda zmeta, ker čitamo že l. 1319.,⁶ da je patriarh Pagan podelil ribolovno pravico v jezeru in njegovih stranskih vodah Odalriku Cividale.

Steinbergova knjiga je vzbudila toliko pozornosti, da je izšla l. 1761. v Hagí na Holandskem celo v francoskem jeziku z naslovom: Le Lac merveilleux ou description du Lac Czirknizen Carniole avec figur.⁷

Učeni kustos kranjskega deželnege muzeja Karol Deschmann je Steinbergovo knjigo zelo cenil.

¹ Cf. Neue Wege der Karstforschung. Dr. W. Šmid. Mitteilg. d. Museal-Vereins für Krain, 1905, 199—205.

² Cerknisko jezero. Jožef Žirovnik. 1898, 45.

³ H. Costa: Reiseerinnerungen aus Krain, str. 49.

⁴ CIL, V, 75.

⁵ Mitteil. d. Mus. V. f. Krain, 1905, 199.

⁶ J. Žirovnik, o. c., 74.

⁷ P. Marcus Pochlin: Bibliotheca Carnioliae, ed. Dimitz, 1862, p. 52.

L. 1856. je o njej pisal: »V nasprotju z Valvasorjem spoznamo v Steinbergu, ki je l. 1758. izdal popis Cerkniškega jezera, moža, ki je pobijal Valvasorjeve zmote, ki je Valvasorjevo pretiravanje resnici na ljubo oblašil in ki je čudovito notranjsko jezero oprostil bajk, ki mu jih je natvezlo ljudsko naziranje. To delo se odlikuje po temeljitem opazovanju, neutrudni marljivosti, po točnem krajepisu in po dragocenih podatkih o ondotnem lovu na divjačino in na ribe.«¹

¹ Jahresheft des Vereins des Krainischen Landesmuseums, 1856, str. 2.

Ko je l. 1910. Peter pl. Radics obelodanil knjigo: *Die Jagd in Krain*, je povzel iz Steinbergove knjige najvažnejše oddelke o lovu na Cerkniškem jezeru in je priobčil poleg pisateljevega portreta še dve sliki iz te knjige. Tako je pl. Radics obudil zopet spomin na moža, katerega knjiga se pač tuintam omenja, ki pa doslej še ni našel življenjepisca. Te vrstice naj temu nedostatku nekoliko odpomorejo.¹

¹ Tudi P. pl. Radics ne pove nič o njegovem življenju. Const. pl. Wurzbach ga v svojem leksiku tudi ne omenja. P. Marko Pohlin našteva le njegova dela. *Bibl. Carn.*, p. 52.

PAR PRIPOMB H KAZALU DOM IN SVETA ZA LETO 1915.

Kazalo — ogledalo! Če kdaj, se to leto s vidi v »Dom in Svetu«. Bilo je leto svetovne vojne, in reči moramo: tudi v našem listu najde pazljiv čitatelj dovolj sledov o njej, notranjih in zunanjih, umetniških in tehničnih, prostovoljnih in neprostovoljnih, sledove silnega poguma, pa tudi strašnega razdejanja in nereda. Do šeste številke je še dobro šlo; tedaj pa — o binkoštih — so zagrmeli topovi tudi ob Soči, ob meji slovenskega ozemlja, in takrat je marsikaj zadelo tudi naš list: urednik, nekaj sotrudnikov, več stavcev je odšlo v vojno službovanje; nekaj sotrudnikov je moral povezati culo in zveženje ter se pomešati med begunce; en sotrudnik — glavnih stebrov eden, Bog ga živi! — je dobil po tistem dogodku toliko drugotnega dela (ker ljudstvu treba zdaj predvsem jela!), da tudi za najplemenitejšo zabavo — katero je doslej leta in leta podajal v našem listu — zdaj nima časa. Ali je potemtakem kaj čudnega, če je tudi v »Dom in Svetu« (posebno št. 7—12) vse razkopano in razmetano? Začasno uredništvo je veselo, da je sploh moglo letnik zaključiti. Pokazalo se je ob tej priliki, kaj velja, če urednik v času obilnosti naprej misli in skrbi — za leta lakote. G. dr. Iz. Cankar je namreč takoj, ko je prevzel uredništvo, začel zbirati okrog sebe mlade literature in jih učiti. To se je zdaj obneslo. Naj malo izdam iz uredniških skrivnosti!

Bilo je koncem septembra, ko je bilo treba gradiva za št. 9—12; razen dr. Pregljevih »Tlačanov« ni bilo nič primernega v zalogi. Kaj bi del na prvo mesto? Najbolje bi bilo kaj daljšega in obenem novega. »Misli, misli proiguman Vaso...« Kar nekdo potrka. »Naprej!« — Vstopi mlad dečko, visokovzrastel. — Ponudi mi rokopis. Pogledam: »Jože Plot. Ljudje. Drama v štirih dejanjih.« — »Vi ste Jože Plot?« sem vprašal. »Dâ!« Jaz: »Še takó mlad, pa se hočete že v dramu poskusiti?« On: »Dr. Izidor Cankar mi je odprl umevanje Ibsena. To me je navdušilo za te ‚Ljudi‘.« Jaz: »Pridite, prosim, danes teden; ta čas prečitam in Vam povem svojo sodbo.« Čez teden dni sva res zopet govorila. Jaz: »Premalo dejanja, dogodkov! Obžalujem!« On: »Špektakelnov res ni notri.« Jaz: »Šekspir je bil vendar velik dramatik; pa le berite: prizor za prizorom, dogodek za dogodkom, na koncu katastrofa in celi kupi mrličev. V Vaši dramu pa sâmo pričkanje

in pregovarjanje...« On: »Oprostite! Dramatska tehnika je v 300 letih precej napredovala; ona hoče človeka zgrabiti in poboljšati. Kakó pa naj to doseže, če mu ne odkrije njegovih najskrivnejših misli, nagibov? Strindberg — naj Vam to prečitam iz svojega dnevnika — pravi: Ljudi naše dobe zanima najbolj dušeslovni razvoj; naše vedoželjne duše se ne zadovoljijo s tem, da na prizorišču vidijo vrsto dogodkov, ampak hočejo vedeti, kakó se drug iz drugega snujejo.« Jaz: »Prav, prav; vendar pa »Dom in Svet« ne more prinašati spisov začetnikov.« — On: »Dovolite! Če nam boste starini zapirali predale lista, kje naj se pa mladini učimo?« — Takó je prišlo do objave »Ljudi«. Gledališča drugod — n. pr. v Gradcu, kakor čitamo — ravno zdaj med vojno sijajno delujejo; slovensko v Ljubljani — je bilo dolgo zaprto, in zdaj deluje v njem — kino. Naj nas vsaj tiskana drama spomni starogrške Talijske!

Marsikatera stran letnika 1915 (pesmi in proza) bo še poznim vnukom pretresljiva priča o času, v katerem naš narod sedaj živi in trpi.

Dr. Pregljev roman »Tlačani« nam pripoveduje, kaj so trpeli in kakó so si skušali pomagati bedni slovenski kmetje ob Soči in Idrijci, zatirani od laške gosposde v Tolminu in Gorici, v letih 1712 in 1713; godi se vse tam, kjer so zdaj naše misli in skrbi. Letnik 1916 prinese še ostalih devet poglavij.

Nadaljevali se bodo, kakor vsakdo razvidi, še trije drugi spisi.

Dovršil je dr. A. Breznik svoj spis o razvoju novejšje slovenske pisave; »Dom in Svet« ga je prinašal tri leta (1913—1915). To je zdaj brez dvojbe najboljša in najveljavnejša kritika Levčevega Pravopisa in Pletersnikovega slovarja. Zdaj poznamo načela in zakone pravopisa.

In zadnja beseda? Sredi silno strmega klanca se zdaj nahaja »Dom in Svet«; če popustimo, da zdrkne nazaj, se bo marsikaj dobrega in lepega razbilo. Zato slovenskemu narodu stori res dobro delo, kdor nam z umom in — kolomazom pomaže, da voz v tem težkem času pririnemo do vrha. Pljunimo si torej v roke, pa odrinimo...
Dr. J. D.

Popravek. Str. 298, zadnja vrstica spodaj, čitaj m. trenotij trenodij (trenodija = elegija!) Ur.